

СУПЕРНИЦЬКА ІНТЕРВЕНЦІЯ ТРЕТІХ КРАЇН ТА ЇЇ ВПЛИВ НА ДИНАМІКУ ВНУТРІШНІХ ЗБРОЙНИХ КОНФЛІКТІВ (НА ПРИКЛАДІ СИРІЇ ТА УКРАЇНИ)

Осадча Я. Д.,

аспірант кафедри політології

Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна

У статті проаналізовано евристичний потенціал різноманітних теорій зовнішньої інтервенції та її впливу на динаміку внутрішнього конфлікту. Зазначено, що якнайкраще український та сирійський випадки можна проаналізувати за допомогою теорії суперницької інтервенції. Крім того, автором помічено взаємозв'язок між цими конфліктами як майданчиками геополітичної боротьби та вплив цього взаємозв'язку на динаміку протікання конфліктів.

В статье проанализирован эвристический потенциал разнообразных теорий внешней интервенции и ее влияния на динамику внутреннего конфликта. Отмечено, что лучше всего украинский и сирийский случаи можно проанализировать с помощью теории сопернической интервенции. Кроме того, автором отмечена взаимосвязь между данными конфликтами как площадками геополитической борьбы и влияние этой взаимосвязи на динамику протекания конфликтов.

The article analyzes the heuristic potential of various theories of external intervention and its influence on the dynamics of internal conflicts. The author notices that Syrian and Ukrainian cases can best be analyzed using the theory of competitive intervention. In addition, the author notes the relationship between these conflicts and the impact of this relationship on the dynamics of internal conflicts.

Ключові слова: громадянська війна, внутрішній конфлікт, інтервенція, опосередкована війна, суперницька інтервенція, Сирія, Україна.

Постановка проблеми. Завдяки стрімким технологічним та тактичним інноваціям сучасні внутрішні збройні конфлікти почали становити не лише регіональну, а й глобальну безпекову загрозу. Так відбувається через створення сприятливого середовища для розповсюдження глобального тероризму, неминуче поширення політичної нестабільності на сусідні країни, створення значного потоку біженців, посилення енергетичної та гуманітарної криз. Вирішення цих проблем потребує участі міжнародної спільноти та широкого кола третіх країн. Таким чином, майже всі сучасні внутрішні конфлікти набувають глобального значення.

Більше того, під час майже всіх актуальних конфліктів відбувається актуалізація наявних геополітичних та етно-національних кліважів на місцевому та регіональному рівнях, що стимулює більш активну залученість третіх сторін до конфлікту. Оскільки обидва з розглянутих випадків (як Україна, так і Сирія) є прикладами країн зі значним рівнем етнонаціональної та релігійної строкатості населення, це сприяє більш активному залученню сторонніх акторів до конфліктів. Таким чином, внутрішні збройні конфлікти стають майданчиками зіткнення конфліктуючих інтересів як сусідніх зацікавлених країн, так і світових наддержав.

Одним із наслідків вищезазначеного процесу є повсюдне розповсюдження опосередкованої війни як порівняно дешевого способу захисту інтересів третьої сторони на території іншої держави. Ми спостерігаємо низку тенденцій, завдяки яким внутрішні конфлікти починають набувати глобального значення та навіть впливати одне на одного. Оскільки бенефіціари опосередкованої війни беруть активну участь у конфліктах шляхом фінансування відповідних сторін, поставки озброєння, створення власних парамілітарних угруповань, підтримки своїх опосередкованих сил на міжнародній арені, то це значним чином впливає на динаміку внутрішнього збройного конфлікту. Сучасні збройні протистояння вже не є лише між- чи внутрішньодержавними, бо вони завжди є перетином цих двох.

Наукова розробленість тематики. У політичній науці певною мірою було відображено те, яким чином опосередкована стратегія третьої сторони та її активна участь у збройному конфлікті впливає на динаміку розгортання внутрішніх конфліктів. Поза увагою дослідників залишилася тема, яка стосується врівноваження допомоги, яку надають треті країни, з метою збереження протистояння якнайдовше, та те, яким чином одні і ті самі стратегії можуть провадитися на різних аренах

бойових дій. Саме тому нас цікавить питання свідомого обмеження зовнішньої допомоги третіми країнами та можливість пов'язати український та сирийських випадки в межах єдиного геополітичного протистояння Російської Федерації та Сполучених Штатів Америки.

Практичне значення окресленої проблеми полягає у тому, що її дослідження може допомогти краще спрогнозувати наслідки та подальше розгортання збройного конфлікту в Україні та розробити стратегії постконфліктного врегулювання відповідного до того, яким чином змінилися пріоритети третіх країн. Оскільки ми зазначаємо високий ступінь взаємозалежності між сучасними збройними конфліктами, який визначається інтересом до них з боку світових наддержав, то під час розроблення прогнозів щодо майбутнього українського конфлікту треба брати до уваги й динаміку протікання інших взаємопов'язаних конфліктів, зокрема на Близькому Сході. Проте прогнозування не є метою цієї статті.

Дослідження цієї тематики в межах політології відбувалося за різними напрямками. Окремо аналізувалися причини здійснення інтервенції до внутрішніх конфліктів, мотивація третіх країн, ефективність та результати втручання, розроблялися методичні рекомендації з ефективного встановлення миру, аналізувався вплив інтервенцій на тривалість громадянських війн тощо. Розглянемо основний доробок із цієї тематики.

Джефрі Рубін, автор роботи, яка аналізує експериментальні дослідження щодо наслідків втручання в конфлікти третьої сторони, зазначає, що причинами для інтервенції зазвичай є запрошення з боку конфліктуючих сторін, запит міжнародних інститутів або ж власне бажання третьої сторони [1, с. 379]. Проте він не визнає наявності у третьої сторони власних інтересів, які вона воліє захистити шляхом втручання в конфлікт, тому останню причину він розглядає як бажання фасилітувати вирішення суперечок. Проте Рубін меншою мірою цікавився міжнародно-політичною стороною вирішення суперечок, бо його дослідження виконувалося скоріше в психологічному, а не політологічному форматі.

Дослідженням мотивації третіх сторін та результатів втручання в конфлікти, окрім інших, займалися такі вчені, як Барбара Уолтер та Вірджинія Фортна. Вони поділяють оптимістичну точку зору щодо результатів інтервенції. Зокрема, Уолтер вбачає в зовнішніх акторах силу, яка здатна сприяти ефективному вирішенню протистояння, оскільки його безпосередні учасники нездатні самостійно дійти згоди щодо умов припинення бойових дій [2, с. 335]. Третя сторона є гарантом виконання умов договору, знижуючи рівень анархії під час конфлікту. Таким чином, збільшується ціна невиконання умов перемир'я та зменшується цінність продовження боротьби. Уолтер зазначає, що аби ця логіка спрацювала, третя сторона має бути зацікавленою у врегулюванні ситуації, готовою застосовувати військову силу в разі необхідності забезпечення умов договору сторонами та бути здатною постійно моніторити ситуацію за рахунок присутності на місці [2, с. 341]. Таким чином, для третьої сторони висувається низка вимог, за відсутності яких не можна очікувати, що її втручання буде ефективним.

Вірджинія Фортна здійснила кількісне дослідження, яке порівнювало ефективність миротворчих операцій. Результати показали, що на прикладі конфліктів після закінчення Холодної війни, миротворчі операції зменшують ризик поновлення боротьби на 70% [3, с. 282]. Серед усіх типів операцій найефективнішими виявилися миротворчі місії та місії спостерігачів [3, с. 283]. Такі результати є проявом тих самих причин, про які писала Уолтер, зокрема збільшення ціни протистояння та зменшення невизначеності.

Концептуалізацією ролі держав, які мають партикулярні інтереси під час конфліктів, займалися Деніел Байман, Майкл Фіндлі, Девід Каннінгем, Навін Бапат та інші. Деніел Байман, на відміну від Уолтер та Фортни, аналізує роль іноземного втручання не на етапі вирішення конфлікту, а ще на етапі боротьби. Він намагається концептуалізувати роль державної підтримки в успішності діяльності повстанських угруповань. Він зазначає, що важливу роль має час надання підтримки (якщо вона надається відносно рано, то збільшуються шанси на виживання повстанської групи) [4, с. 10]. Щодо мотивації участі у конфліктах, він наводить геополітичні причини (боротьбу за регіональний вплив та стратегічне суперництво), етнічну близькість та релігійні почуття [4, с. 23].

Майкл Фіндлі та Йосіах Марінеау вважають, що мотивацією для інтервенції є наявність у країні ресурсів, які можна пограбувати. Саме доступність ресурсів є фактором, який визначає, яку сторону конфлікту треба підтримувати [5, с. 466]. В іншій роботі Фіндлі помічає, що інтервенції можуть бути взаємопов'язаними, зокрема одна може бути відповіддю на іншу [6, с. 831].

Девід Каннінгем виділяє такі два типи іноземного втручання: мотивоване незалежними цілями та пов'язане з цілями внутрішніх гравців [7, с. 117]. Перший доповнює конфлікт унікальними вимогами, які стають необхідними для задоволення у разі спроб припинити конфлікт. Через це припинення війни стає складнішим та більш довготривалим, бо збільшується кількість учасників, а мотивація зовнішніх гравців до компромісу зазвичай вкрай низька [7].

Навін Бапат помічає, що наявність спонсора у повстанських угруповань не має однозначно позитивних чи негативних ефектів, а може призводити відразу до обох наслідків. Так, третя сторона буде

посилювати тенденцію до завершення конфлікту на тих умовах, які їй вигідні. Це може призвести до посилення насильства через невдоволеність такою стратегією бенефіціарів іноземної підтримки [8, с. 2–3].

Патрік Реган, досліджуючи тривалість громадянських конфліктів, доходить висновку, що за умови спільної інтервенції декількох сторін, вірогідність швидкого завершення конфлікту майже відсутня. Тож, самі по собі інтервенції не є ефективними засобами конфліктного менеджменту [9, с. 28]. Також не було знайдено жодної кореляції між етапом, на якому відбулася інтервенція, та вірогідністю завершення конфлікту. Цікаво, що нейтральна інтервенція не сприяє, на відміну від зацікавленої, швидшому завершенню конфлікту [9].

Ділан Балч-Ліндсі та Ендрю Ентерлайн виявили, що є статистична закономірність між впливом зовнішньої інтервенції на тривалість конфліктів та взаємопов'язаністю цих інтервенцій. Має значення те, рівномірно чи нерівномірно розподілена користь від інтервенції поміж учасниками конфлікту [10, с. 637]. За умов рівномірного розподілу підвищується вірогідність настання патової ситуації.

Не дивлячись на значну наукову розробленість тематики наслідків впливу третіх країн на динаміку та тривалість внутрішніх конфліктів, невіршеними залишаються низка питань. Концептуалізація ситуації, коли третя сторона не зацікавлена ані у встановленні миру, ані в абсолютній перемозі однієї зі сторін протистояння, тобто її інтерес полягає у збереженні певного статус-кво та продовженні конфлікту. Не вирішено питання мотивації таких інтервенцій та впливу на вирішення конфлікту та його динаміку. Також повз уваги дослідників проходить питання розгляду стадії конфлікту, на якій відбулася інтервенція, адже її результати (залежно від стадії) можуть вкрай відрізнятись. Також не можна говорити про однозначний миротворчий ефект зовнішньої інтервенції, оскільки конфлікт завжди може вибухнути згодом, навіть після встановлення формального миру. Крім того, немає відповіді на питання, чому військова допомога зацікавленої сторони на користь певного актора завжди обмежується нею самою. Це питання є цікавим, зважаючи на те, що за умови бажання досягти військової перемоги третьою стороною логічно було б не обмежувати допомогу.

Мета статті – показати, що український та сирійський якнайкраще описуються теорією суперницької інтервенції, яка намагається дати відповідь на всі вищезазначені запитання.

Виклад основного матеріалу. Щодо поняття «суперницької інтервенції», то його концептуалізацією займався Ноель Томас Андерсон. Він визначив суперницьку інтервенцію як двосторонню одночасну військову допомогу з боку третіх країн на користь уряду чи повстанцям [11, с. 24]. Принципова відмінність цього поняття від поняття інтервенції та втручання третьої сторони у внутрішній конфлікт полягає у тому, що Андерсон підкреслює небажання сторін домогтись захисту власних інтересів у результаті війни, а навпаки – спроби зберегти стан боротьби. При цьому поняття інтервенції включає в себе такі різноманітні види підтримки, як доступ до військової інфраструктури, допомога в організації та підготовці військових операцій, фінансова допомога, тренування тощо. При цьому треті країни свідомо обмежують обсяг допомоги. Таким чином, суперники регулюють обсяг потенціальних втрат та забезпечують ситуацію, у якій вони мінімальні. Через наявність крихкого балансу та зміщення інтересів гравців у сторону уникнення програшу, а не досягнення перемоги, суперницька інтервенція сприяє подовженню громадянських конфліктів [11, с. 177].

Нас цікавить саме те, яким чином ми можемо пов'язати український та сирійський конфлікти в межах суперницької інтервенції Російської Федерації та Сполучених Штатів Америки. Тобто ми вважаємо, що обмеження інтервенції відбуваються не лише через необхідність зберегти крихкий статус-кво під час цих конфліктів, але й тому, що поступки на одному напрямку можуть означати переваги на іншому.

Пов'язаність означених конфліктів виражається в тому, що вони впливають одне на одного через те, що набір зацікавлених акторів частково повторюється. Гарним прикладом є мирний процес Женева-2, який фактично став неуспішним через посилення тиску на РФ після анексії Криму. Жорстка позиція західних держав щодо анексії півострова призвела до того, що Башар аль-Асад став шукати більшої підтримки у Москві, що сприяло продовженню конфлікту.

Саме тому ми вважаємо, що провали однієї зі сторін (США чи РФ) в одному напрямі будуть означати її посилення на іншому заради збереження загального статус-кво. Крім того, навколо Сполучених Штатів Америки та Російської Федерації формується коаліція зацікавлених країн, які частково також здатні впливати на перебіг обох конфліктів.

Треба зазначити, що до накладання санкцій на Російську Федерацію за анексію Криму, її позиція на Близькому Сході була сильнішою. Російські військові брали значну участь у протистоянні та навіть блокувала спроби прийняття Резолюції ООН щодо Сирії в Раді Безпеки ООН. Але після анексії Криму Сирія перетворилася з регіону, де захищаються інтереси дружнього режиму Асада чи здійснюється претензія на світовий вплив, на майданчик торгів щодо України. Треба розуміти, що доля Асада є менш важливим питанням для російської національної безпеки, аніж українське питання. Тому кооперацію Російської Федерації зі Сполученими Штатами в боротьбі з ІДІЛ можна вважати саме спробою домогтись послаблення позиції США стосовно України.

Сполучені Штати також стримують масштаби свого втручання як у сирійську війну, так і в український конфлікт. Вони постачають українському уряду лише нелетальну зброю, а в Сирії керівництво США до останнього намагалося уникнути прямого військового втручання в сирійську війну.

Треба зазначити, що конфлікт в Україні має позитивні наслідки для деяких учасників сирійської війни, зокрема Туреччини, Катару та Ірану, оскільки в умовах спроб Європи зменшити свою енергетичну залежність від РФ саме ці країни посилять свою позицію як джерела енергоносіїв.

Висновки. Таким чином, ми окреслили можливість та перспективи застосування теорії суперницької інтервенції для аналізу збройних конфліктів в Сирії та Україні. Ми вважаємо, що ця парадигма дозволяє пояснити те, чому Російська Федерація не збільшує підтримку ДНР та ЛНР таким чином, щоб вони досягли остаточної перемоги над українськими силами. Також вона пояснює баланс інтересів та стратегічне суперництво між Сполученими Штатами Америки та Росією, а також те, яким чином воно впливає на внутрішні збройні конфлікти в Сирії та Україні. Усе ще залишається відкритим питання прогнозування наслідків суперницької інтервенції та її впливу на заморожування конфлікту.

Література:

1. Rubin J. Experimental Research on Third-Party Intervention in Conflict: Toward Some Generalizations. *Psychological Bulletin*. 1980. № 2. P. 379–391.
2. Walter B. The Critical Barrier to Civil War Settlement. *International Organization*. 1997. № 3. P. 335–364.
3. Fortna V. Does Peacekeeping Keep Peace? *International Intervention and the Duration of Peace After Civil War*. *International Studies Quarterly*. 2004. № 48. P. 269–292.
4. Trends in Outside Support for Insurgent Movements. URL: https://www.rand.org/pubs/monograph_reports/MR1405.html (дата звернення 26.09.2018).
5. Findley M. Lootable resources and third-party intervention into civil wars. *Conflict Management and Peace Science*. 2015. № 5. P. 465–486.
6. Findley M. Rethinking Third-Party Interventions into Civil Wars: An Actor-Centric Approach. *The Journal of Politics*. 2006. №4. P. 828–837.
7. Cunningham D. Blocking resolution: How external states can prolong civil wars. *Journal of Peace Research*. 2010. № 2. P. 115–127.
8. Bapat N. Understanding State Sponsorship of Militant Groups. *British Journal of Political Science*. 2012. № 1. P. 1–29.
9. Regan P. Third Party Interventions and the Duration of Intrastate Conflicts. URL: http://siteresources.worldbank.org/DEC/Resources/thirdparty_intervention_duration_intrastate_conflict.pdf (дата звернення 26.09.2018).
10. Balch-Lindsay D. Killing Time: The World Politics of Civil War Duration, 1820–1992. *International Studies Quarterly*. 2000. № 4. P. 615–642.
11. Anderson N. Competitive Intervention and Its Consequences for Civil Wars: Doctoral dissertation / Massachusetts Institute of Technology. Cambridge, MA, 2016. 210 p.